

Винниченка. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. 14 с.

7. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ: ІМА-ПРЕС, 2009. 367 с.

8. Сорокин П. А. Социальная мобильность / пер. с англ. М. В. Соколовой. Москва: Academia: LVS, 2005. 277 с.

REFERENCES

1. Butenko, O. P., Opikunova, N. V. (2021). Rol systemy zворотnoho z'v'язku u protsesi studotsentrovanoho navchannia [The role of the feedback system in the process of student-centered learning]. COLLECTIVE MONOGRAPHS.

2. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine «On Higher Education»] vid 01.07.2014 № 1556-VII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

3. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»] vid 05.09.2017 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

4. Mishchenko, T.O., Stadnyk, N.V. (2017). Studentotsentrychne navchannia yak vektor rozvytku humanitarnoi paradyhmy osvity [Student-centered learning as a vector for the development of the humanitarian paradigm of education]. Naukovi zapysky DHU. Vypusk 17 (60), p. 33.

5. Polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu v Tsentralnoukrainskomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti imeni Volodymyra Vynnychenka na 2022–2023 navchalnyi rik (2022) [Regulations on the organization of the educational process at the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vinnichenko for the 2022–2023 academic year]. Kropyvnytskyi: RVV TsDPU im. V. Vynnychenka. 86 p.

6. Polozhennia pro poriadok realizatsii studentamy prava na vilnyi vybir navchalnykh dystsyplin u Tsentralnoukrainskomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti imeni Volodymyra Vynnychenka (2020). [Regulations on the procedure for students to exercise the right to freely choose academic disciplines at the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vinnichenko] Kropyvnytskyi: RVV TsDPU im. V. Vynnychenka. 14 p.

7. Prima, R. M. (2009). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv:

teoriia i praktyka: monohrafiia [Forming the Professional Mobility of the Future Primary Elementary Teacher: Theory and Practice]. Dnipropetrovsk: IMA-PRES. 367 p.

8. Sorokin, P. A. (2005). Sotsialnaya mobilnost [Social Mobility] / per. s angl. M. V. Sokolovoy. Moskva: Academia: LVS. 277 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

БАБЕНКО Тетяна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Наукові інтереси: соціально-професійне становлення майбутнього педагога.

КАМІНСЬКИЙ Олег Миколайович – старший викладач кафедри озброєння бойових машин та вогневої підготовки Військової академії м. Одеса.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього військового.

МОЛОДАН Василь Сергійович – старший викладач кафедри озброєння бойових машин та вогневої підготовки Військової академії м. Одеса.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього військового.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

BABENKO Tetyana Vasylivna – candidate of pedagogy, docent of the Department of Pedagogy and Special Education of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Scientific interests: socio-professional development of the future teacher.

KAMINSKYI Oleg Mykolayovych – senior lecturer of the Department of Armament of Combat Vehicles and Fire Training of the Military Academy of Odesa.

Scientific interests: professional training of the future military.

MOLODAN Vasyl Sergiyovych – senior lecturer of the Department of Armament of Combat Vehicles and Fire Training of the Military Academy of Odesa.

Scientific interests: professional training of the future military.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2022 р.

УДК 78.071.1

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-206-91-97

БІЛОВА Наталія Костянтинівна –

кандидат педагогічних наук, доцент
декан факультету музичної та хореографічної освіти,
доцент кафедри музично-інструментальної підготовки,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7147-2433>
e-mail: nkbelowo02@gmail.com

**МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ-ХОРЕМЕЙСТЕРІВ**

У статті авторка розглядає комунікативну компетентність як складову цілісної професійної компетентності диригента. Компетентнісний підхід є основою професійного зростання майбутніх педагогів-

музикантів, виконавців-вокалістів, інструменталістів, диригентів і у виконавській діяльності фахівців мистецько-освітнього спрямування він націлений на формування у майбутніх педагогів-музикантів загальних та професійних компетентностей, підсумкового результату освітнього процесу, готовності ефективно використовувати потенційні загальнолюдські, морально-естетичні, духовні, виконавські можливості для досягнення поставленої мети. Особливого значення набуває проблема формування ключових компетентностей майбутніх викладачів як хормейстерів та, зокрема, художньо-комунікативної складової, що пов'язано зі специфікою колективної професійної мистецько-творчої діяльності. Професійна компетентність майбутнього викладача як хорового диригента має свої особливості, що обумовлені поліфункціональною природою професії. Вона складається з органічно поєднаних між собою компонентів – особистісного розвитку, професійної музичної підготовки, сформованої загальної та музичної культури, здатності самостійно здійснювати професійну діяльність тощо. Диригент хору повинен мати не тільки яскраві музичні дані й бути професіоналом у своїй справі, а й бути педагогом, психологом, організатором-менеджером, мати сформовані знання й вміння музичного режисера, володіти акторською майстерністю тощо. Професійна діяльність диригента-хормейстера – це особливий вид художньої комунікації, що передбачає творчу взаємодію з музикою та через музичні твори – з учасниками хору, концертмейстером. Дослідження праць провідних педагогів-диригентів доводить, що успіх цього виду музично-виконавчої діяльності значною мірою залежить від володіння диригентом навичками управління хором, його художньо-комунікативної компетентності.

Художньо-комунікативну компетентність майбутнього диригента авторка пропонує формувати за допомогою наступних методів: діалогу композитора і слухача; інтерпретації музичного тексту; диригентського спілкування; занурення у зміст музичної діяльності; театралізації; моделювання ситуації тощо.

Ключові слова: компетентність, художня комунікація, майбутній диригент, методи формування, хоровий твір, диригентська діяльність.

BILOVA Nataliya Kostyantynivna –
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Musical and
Instrumental Training, Dean of the Faculty
of Music and Choreographic
Education of the «Southern Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushinsky»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7147-2433>
e-mail: nkbelowa02@gmail.com

METHODS OF FORMING THE ARTISTIC AND COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE CONDUCTOR

In the article, the author considers communicative competence as a component of the conductor's holistic professional competence. At the current stage development of the higher education system, which is characterized by globalization and integration processes, the introduction of new ones is relevant education standards, which are aimed at equipping future specialists with the necessary specialized competencies.

Of particular importance is the conductor-choirmaster's understanding of the communicative functions of music, patterns and means of its artistic influence. Only on this basis, in interaction with the choral team, the conductor will be able to adequately understand the communicative content of a specific piece of music, to identify tools that facilitate recognition of the structure of the piece and understanding of its artistic content. The main task of the professional training of a conductor-choirmaster at a university is the formation of creative potential, high spiritual, moral and aesthetic personal qualities.

The multi-functionality and multifaceted nature of conductor-choirmaster activities prove the need for future specialists to develop professional competence. Being a quite complex phenomenon in terms of content, the professional competence of a conductor-choirmaster is related to various fields of professional creative practice, where a special place belongs to professional artistic and communicative activities. The communicative competence of a conductor-choirmaster is an integration of knowledge, skills and personal qualities of a specialist, which allow solving various professional tasks at a high creative level.

The author suggests forming the artistic and communicative competence of the future conductor with the help of the following methods: dialogue between the composer and the listener; interpretation of the musical text; conducting communication; immersion in the content of musical activity; dramatization; modeling of the situation, etc.

Key words: competence, artistic communication, future conductor, formation methods, choral work, conducting activity.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сьогоденних умовах трансформаційних зрушень у всіх сферах української держави професійна підготовка майбутніх фахівців постає провідним чинником її соціального й економічного прогресу. З огляду на визнання в

сучасному суспільстві того, що найбільшою його цінністю та основним надбанням є фахівець, спроможний знаходити й засвоювати нові знання, ухвалювати нестандартні рішення, винятково важливим напрямом педагогічної науки визначено пошук засобів і умов підвищення ефективності процесу підготовки у

вищих навчальних закладах фахівців усіх профілів, серед яких – майбутні вчителі, викладачі музичного мистецтва.

Компетентнісний підхід є основою професійного зростання майбутніх педагогів-музикантів, виконавців-вокалістів, інструменталістів, диригентів тощо. У виконавській діяльності фахівців мистецько-освітнього спрямування він націлений на формування у майбутніх педагогів-музикантів загальних та професійних компетентностей, підсумкового результату освітнього процесу, готовності ефективно використовувати потенційні загальнолюдські, морально-естетичні, духовні, виконавські можливості для досягнення поставленої мети. Особливого значення набуває проблема формування ключових компетентностей майбутніх викладачів як хормейстерів та, зокрема, художньо-комунікативної складової, що пов'язано зі специфікою колективної професійної мистецько-творчої діяльності.

Диригентське мистецтво – наймолодший та в певному сенсі найбільш складний вид музичного виконавства, з багаторівненою структурою та багатогранними проявами. Саме тому до диригента висуваються найвищі професійні вимоги, адже окрім надзвичайної музичної обдарованості та спеціальної підготовки, не менш важливими, а іноді й вирішальними є психологічні якості диригента, вміння знайти контакт з колективом музикантів й відпрацювати з ними систему виконавсько-творчого спілкування. Окрім безпосередньої репетиційної та концертної діяльності, які в результаті повинні призводити до постійного вдосконалення художнього рівня колективу, важливе значення належить вмінню побудувати сприятливий психологічний мікроклімат взаємодії всіх учасників колективу.

Відповідно, одним з найважливіших компонентів професійно-управлінської (менеджерської) культури майбутнього диригента є художньо-комунікативна компетентність. Чим міцнішою є створена диригентом лінія комунікаційного зв'язку з колективом, тим успішнішим є процес творчості, у якому професійно вищим є рівень інтерпретації музичних творів, які виконуються колективом. Ця складна та серйозна проблема потребує наукового осмислення та вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми компетентнісної освіти приділяли увагу українські дослідники І. Бех, І. Зязюн, В. Луговий, Л. Масол, О. Олексюк, О. Овчарук, О. Щолокова та інші.

Питанням компетентнісного підходу в галузі мистецької освіти присвячені праці Л. Афонченко, Н. Гуральник, А. Козир, С. Кулікової, Л. Масол, І. Левіної, О. Олексюк, Г. Падалки, Л. Пастушенко, І. Полубояриної,

Є. Проворової, С. Світайло, Цзян Хепіна, Чан Юн Сона, Я. Сверлюка та інших.

Методику професійної підготовки диригента активно розробляли В. Айм, М. Колесса, Б. Маклерен, Н. Малько, І. Мусін та провідні педагоги-диригенти Г. Єржемський, С. Козачков, М. Малько, К. Ольхов, К. Пігров та інші.

Проблематику диригентсько-хорової підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва достатньо різносторонньо висвітлено у працях як вітчизняних науковців (Л. Бірюкова, І. Заболотний, Є. Карпенко, А. Козир, О. Коломоєць, П. Левандо, Л. Падалко, М. Петренко, Т. Смирнова, З. Софроній, І. Хомич та ін.), так і закордонних (Ван Яцзюнь, Є. Лін, Ма Сюй, Се Ліфен, Цао Хункай, Чень Цзяньїн та ін.).

Але, не дивлячись на доволі широке коло досліджень диригентсько-хорового мистецтва, ще недостатньо дослідженими залишаються його художньо-комунікативні аспекти.

Отже, **мета пропонованої статті** – розглянути значення художньо-комунікативних аспектів діяльності викладача-хормейстера та методи формування його художньо-комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання визначення сутності поняття «компетентність» (від лат. *competens* – відповідний, здатний) привертало увагу науковців різних галузей наукового пізнання.

Проблемі компетентнісної освіти приділяли увагу у своїх працях такі українські науковці, як В. Безрукова, І. Бех, І. Єрмаков, І. Зязюн, В. Лозова, В. Луговий та інші. Так, І. Зязюн вважає, що «компетентність – це здатність вирішувати професійні завдання певного класу, що вимагає наявності реальних знань, умінь, навичок і досвіду» [2, с. 16]. На думку В. Лозової, «компетентність – це володіння знаннями та вміннями, що дають змогу аналізувати, осмислювати та професійно оцінювати результати» [3, с. 5].

Аналізуючи поняття компетентності у педагогічній діяльності В. Луговий визначає його як «цілісну якість особистості, яка, базуючись на знаннях, уміннях, навичках, досвіді й особистісних якостях, відображає прагнення, готовність і здатність вирішувати проблеми та розв'язувати завдання реальної практичної діяльності» [4, с. 399].

О. Овчарук, О. Олексюк, О. Щолокова та інші дослідники розрізняють компетентності загальні та предметні; у більшості своїх наукових розвідок обґрунтовують бачення цієї категорії як інструмента вирішення типових і нестандартних ситуацій, як здатності людини бути активною в найрізноманітніших життєвих ситуаціях [7; 8]. Більшість учених наголошують на тому, що професійну компетентність варто

вважати цілісним комплексом не лише професійних знань, умінь, а й власне особистісних ознак та особливостей як певної позиції особи у сфері професійних відносин.

Проблема визначення сутності поняття «компетентність», «професійна компетентність учителя музичного мистецтва» знайшла висвітлення у наукових дослідженнях О. Горбенко, А. Козир, С. Кулікової, М. Михаськової, О. Піхтар, І. Полубояринової та інших. Українські вчені узагальнюють професійну компетентність учителя музичного мистецтва як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, що передбачає досконалу сформованість теоретичних і практичних навичок, умінь застосовувати їх під час професійної діяльності, здатності творчо і нестандартно вирішувати проблеми, бути відповідальним за наслідки своєї роботи, а також професійне зростання шляхом постійного саморозвитку, самовдосконалення та самоосвіти.

Професійна компетентність майбутнього викладача як хорового диригента має свої особливості, що обумовлені поліфункціональною природою професії. Вона складається з органічно поєднаних між собою компонентів – особистісного розвитку, професійної музичної підготовки, сформованої загальної та музичної культури, здатності самостійно здійснювати професійну діяльність тощо. Диригент хору повинен мати не тільки яскраві музичні дані й бути професіоналом у своїй справі, а й бути педагогом, психологом, організатором-менеджером, мати сформовані знання й умінь музичного режисера, володіти акторською майстерністю тощо.

Розглядаючи зміст підготовки майбутнього вчителя, викладача музичного мистецтва, науковці звертаються до характеристики окремих компетентностей, серед яких певна увага приділяється вивченню художньо-комунікативної компетентності.

Узагальнюючи погляди вчених у галузі педагогічної науки, можна стверджувати, що художньо-комунікативна компетентність є інтегральною системою здібностей особистості, які уможливають здійснення ефективної комунікації при певних обставинах міжособистісної взаємодії за умови досягнення взаєморозуміння партнерів, розуміння ситуації та предмета спілкування. Спілкування з творами мистецтва, розкриття образного та художнього змісту залежить від виконавців – диригентів, вокалістів, інструменталістів тощо.

Професійна підготовка майбутнього диригента – процес складний і багатогранний, що містить як набуття великої кількості знань, умінь і навичок, так й особистісне становлення митця, який покликаний лідером колективу, повести його собою, «заразити» емоційно,

викликати духовний резонанс, відкрити для музикантів-хористів значні творчі перспективи, створити «команду», об'єднану загальними творчими прагненнями.

Аналіз генезису професії диригента, процесу її розвитку в еволюційному потоці саморозвитку культури, ролі, яку вона відігравала й відіграє в житті суспільства, становить значний інтерес для виявлення специфіки досягнення професійного успіху на сучасному етапі.

Специфіка міжособистісного спілкування як здійснення комунікативного зв'язку сучасного хормейстера та учасників колективу криється у тому, що у створюваному музичному просторі перетинаються, вступають у взаємодію (а іноді і в конфлікт) всі види відносин – громадські, ділові та міжперсональні. І як би офіційно не були закріплені ділові відносини між диригентом, концертмейстером і всіма учасниками хорового колективу, вони не можуть бути суто формальними, такими, що вимагають тільки точного й негайного виконання вказівок керівника-диригента. В них завжди присутнє особистісне ставлення учасників і до творів, які виконуються, і до спільного творчого процесу, і до виконавської діяльності, тому чим міцніше створена диригентом «лінія комунікаційного зв'язку», тим успішніше відбуватиметься процес творчості.

Професійна діяльність диригента-хормейстера – це особливий вид художньої комунікації, що передбачає творчу взаємодію з музикою та через музичні твори – з учасниками хору, концертмейстером. Дослідження праць провідних педагогів-диригентів (Г. Єржемський, С. Козачков, М. Малько, К. Ольхов, К. Пігров та ін.) доводить, що успіх цього виду музично-виконавчої діяльності значною мірою залежить від володіння диригентом навичками управління хором, його художньо-комунікативної компетентності. Своєрідний зміст діяльності диригента-хормейстера полягає у широкому використанні різних комунікативних взаємозв'язків: диригент – хоровий твір – автор, диригент – хористи-виконавці, диригент – слухачі, диригент – концертмейстер, тому пріоритетності набувають завдання розвитку художньо-комунікативної компетентності диригента як значної складової частини цілісної професійної компетентності [8].

Музичне мистецтво та засоби спілкування з ним зумовлюють змістовні й функціональні особливості художньо-комунікативної компетентності диригента-хормейстера, становлять основу її вивчення та формування.

Осмилення феномена комунікації у вигляді засобів виразності музичної мови (музичної комунікації) як багатокомпонентної

та багаторівневої системи здійснюється у дослідження О. Якупова, який визначає процес музичної комунікації як складний (системний) феномен, що органічно пов'язує внутрішні закономірності музики, її центрального явища – музичного твору з процесами, які відбуваються поза ним самим, тобто в процесі обумовленого спілкування композитора-автора, виконавця-інтерпретатора, слухача-споживача та музикознавця-критика тощо [8].

На основі аналізу науково-методичної літератури і мистецько-освітньої практики з означеної теми дослідження нами було виокремлено наступні методи, які, на наш погляд, сприятимуть формуванню художньо-комунікативної компетентності майбутнього диригента: метод діалогу композитора – виконавців – слухачів; метод диригентського спілкування; метод занурення у зміст музичної діяльності; метод хорової театралізації; метод моделювання ситуації, які розглянемо детальніше.

Важливим у музичній комунікації є метод діалогу композитора – виконавців – слухачів, їх спрямованістю одного на іншого через духовний резонанс. Композитор, втілюючи в образному змісті твору певні соціальні, моральні та філософські ідеї, висловлює свої світоглядні установки. Пошук сенсу художньої інформації, яка міститься в образному змісті музичного твору – це акт спілкування, «зустріч» свідомостей композитора й слухача через виконавців (диригента і хористів), а розуміння цього змісту є результатом їх естетичного діалогу. Діалог здійснюється у процесі інтерпретації музичного тексту всіма учасниками художньо-творчого виконавського процесу як взаємодії композитора, диригента, виконавців, слухачів. Такий діалог має у своєму рішенні різні підходи: особистісний (Л. Казанцева), стильовий (А. Ніколаєва), особистісно-ціннісний (А. Щербакова).

Так, Л. Казанцева зауважує, що в музичній інтерпретації трактується не сам предмет (твір, жанр тощо), а той сформований у музичному творі світ, який характеризує особистість композитора. Науковець розуміє інтерпретацію як «творчий принцип, який поєднує відтворення та оновлення», що зумовлює особистісне зростання виконавця та слухача [5]. Інтерпретація музичного тексту пов'язана також і з трактуванням індивідуального стилю, у якому прослідковуються певні «риси» композитора і який, на думку А. Ніколаєвої, виконує роль «концепту» музичного твору [9, с. 74].

На підставі вивчення науково-методичної та мистецтвознавчої літератури з питань музичної комунікації, зокрема, особливостей виконавського спілкування диригента з учасниками хорового колективу і слухачами,

можна зробити висновок, що однією зі специфічних властивостей даного феномену виступає поліфонічність взаємодії, яка виявляється та реалізується: у ладотональності музичних творів, у спілкуванні виконавця та слухачів, у спілкуванні виконавців та слухачів між собою, у спілкуванні кожного із самим собою – у внутрішньому діалозі. Отже, можна стверджувати, що діалогічність музичного мистецтва пов'язана з його сутнісною природою, яка розкривається «суб'єкт-суб'єктивним» ставленням твору та виконавця/слухача, що є, на думку М. Бахтіна, «діалогом свідомостей» [1, с. 187].

Метод диригентського спілкування є особливим видом комунікативної діяльності музикантів-виконавців, завдяки якій відбувається творча співпраця диригента з учасниками хорового колективу. Таке спілкування можливе лише на основі розумної зустрічної ініціативи диригента та хорового колективу, готовності диригента всім комплексом жестів, міміки, пантоміміки допомогти колективу зрозуміти власні наміри за допомогою механізмів «розпізнавання» музичної структури та «розуміння» художньо-комунікативного змісту засобів музичної виразності, у вигляді організації специфічного емоційно-ціннісного сприйняття колективом музичних творів, художньо-гуманного спілкування диригента з виконавцями, за допомогою цілеспрямованих, наполегливих і, водночас, витриманих, доброзичливих за тоном, точних за адресою звернень-вказівок, що стимулюють образне мислення членів колективу, їх спільні творчі прагнення [6].

Майбутні хормейстери, на наш погляд, мають бути обізнані: щодо зумовленості структури музичного твору одночасно двома функціями – семантичною та комунікативною, у комунікативних засобах, втілених у музиці, важливості усвідомлення первинних та вторинних значень цих засобів тощо. Таким чином, диригенту-хормейстеру важливо знати, що комунікативні засоби призначені не для відображення та оцінки дійсності, а для управління процесами художнього спілкування з музикою, завдяки чому відбувається й міжособистісне спілкування у хоровому колективі.

Наступним методом є метод занурення у зміст музичної діяльності. Б. Теплов зазначав, що однією з найважливіших особистісних рис музиканта-виконавця є вміння емоційно занурюватися у зміст музичної діяльності та концентрувати на цьому свої душевні сили [10]. Ця здатність відома як натхнення, стан особливого творчого піднесення, що об'єктивно виявляється у посиленні, та частково – у прискоренні творчої продуктивності, а суб'єктивно переживається

як особлива готовність, внутрішня мобілізованість щодо створення творчого продукту-результату.

Досліджуючи природу емоцій, музиканти-дослідники виокремлюють дві сторони цього явища – зміст почуття та самий чуттєво-емоційний стан. На відміну від інших мистецтв у музиці виділяється особлива сила безпосереднього емоційного впливу, пов'язана з її здатністю не просто описати ситуацію почуття, а, як би «зсередини», відтворити його. Це зумовлюється тим, що при зануренні в музичний твір відбувається акумуляція внутрішніх духовних сторін особистості, інспірування нею власних почуттів та переживань [8]. І хоча емоційне переживання, пов'язане з художнім тлумаченням твору, не впливає на характер естрадного хвилювання, воно формує психологічну установку на творчість, та опосередковано впливає на особливості сценічного стану виконавців. Важливу роль при цьому виконують емоції, що вже суб'єктивно відчувалися музикантом-виконавцем у минулому професійно-виконавському досвіді.

Запропонований метод хорової театралізації поглиблює уявлення майбутнього диригента, учасників хору щодо виразних можливостей, які закладені в міміці, пантоміміці, поставі, пластиці руху не тільки диригента. А й хористів. Як зазначають українські дослідники О. Васильєва та О. Щирова, у сучасній культурі театралізація у хоровому виконавстві являє собою одне з характерних сучасних художніх явищ. Його активне розповсюдження не випадкове – воно є відображенням цілого ряду тенденцій, які виражають специфіку розвитку мистецтва сучасної епохи масової культури. Проявом театралізації у хоровому виконанні є хоровий театр. Під цим поняттям розуміється сукупність хорового співу та сценічного відображення музики, залучення не лише співацьких та акторських засобів, але й режисерську роботу над хоровими композиціями. У виразному комплексі хорового театру об'єднані спів та пластика, сценічний рух та хореографія, драматична майстерність, гра на різних інструментах, ігрові моменти, звукові та світлові ефекти, костюми чи окремі аксесуари, декорації та реквізит. Театралізація хорових концертів має великі можливості й сприяє розкриттю, вивільненню творчих можливостей керівника та творчих здібностей учасників колективу. За допомогою театралізації виховується естетичний смак, любов до хорового виконавства. Форма театралізованого хорового концерту сьогодні затребувана й дозволяє у ненав'язливій, захоплюючій формі знайомити глядачів з культурою та мистецтвом, вплітаючи у концерт

художню літературу, поезію, візуальний ряд тощо [11].

Наступний метод моделювання ситуації спрямовує діяльність диригента-хормейстера на кожному з етапів репетиційно-виконавського процесу на оволодіння вміннями моделювати ситуації художньо-виконавської комунікації, визначити дієві комунікативні способи її реалізації шляхом створення уявних моделей професійних ситуацій за рахунок комбінування в образах уяви ефективних способів дій. Так, на заняттях з хорового диригування майбутнього диригента рекомендується залучати до обговорення й моделювання варіантів вирішення проблем з таких питань: «Які Ваші дії стосовно відсутності: єдності емоційних станів, єдиного психологічного настрою хористів під час спільно-виконавського процесу?», «За рахунок яких ресурсів диригентського впливу Ви будете виправляти інтонаційні похибки ансамблево-хорової звучності, зокрема: відсутності синхронності звучання, адекватності динамічних і темпових переймань, інтонаційної єдності, тембрової строкатості тощо?». Зазначені питання змушують майбутніх хорових диригентів замислитися над можливими проблемними ситуаціями й зробити певні висновки.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, на основі всього вищевикладеного, можемо зробити висновок, що особливого значення набуває розуміння майбутнім викладачем-хормейстером комунікативної природи, комунікативних функцій музики, закономірностей та засобів її художнього впливу. Лише на цій основі у творчій взаємодії з хоровим колективом диригент зможе адекватно досягнути художньо-комунікативний зміст конкретного музичного твору, виявити засоби, які полегшують розпізнавання структури твору, розуміння і виконавсько-хорового втілення його художньо-образного змісту.

Багатофункціональність та багатогранність діяльності хормейстера доводять необхідність формування у майбутніх фахівців професійної зокрема художньо-комунікативної компетентності. Будучи досить складним за змістом феноменом, професійна компетентність диригента хора пов'язана з різними галузями професійно-творчої практики, де особливе місце належить художньо-комунікативній діяльності.

Художньо-комунікативна компетентність викладача музичного мистецтва як хормейстера є інтеграцією знань, умінь, особистісних якостей і його фахового досвіду, які дозволяють вирішувати різні професійні завдання на високому творчому рівні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М.: Искусство, 1979. 423 с.
2. Зязюн І. А. Освітня парадигма – тип культурно-історичного мислення і творчої дії суб'єктів освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи*. Київ, 2003. С. 15–30.
3. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів. *Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів: матеріали міжвуз. наук.-практ. конфер.* Харків: ОВС, 2002. С. 3–8.
4. Луговий В. І. Ціннісні компетентності – невід'ємна складова підготовки фахівців з вищою освітою в умовах євроінтеграції. *Вища освіта України*. 2009. Дод. 4. Т. 1 (13). С. 393–401.
5. Казанцева Л. П. Автор в музикальному содержанию. Астрахань: Волга, 1998. 247 с.
6. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики: дис.. канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2007. 235 с.
7. Олексюк О. М. Діагностика мистецької компетентності студентів: пошук методичного інструментарію. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. Київ, 2010. Дод. 4, том V. 572 с.
8. Пастушенко Л. Педагогічна технологія розвитку професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих мистецьких навчальних закладах: дис... канд. пед. наук: 13. 00. 04. Рівне, 2017. 244 с.
9. Николаева А. И. Стилевой подход в фортепианно-исполнительском классе педагогического вуза как фактор формирования личности ученика-музыканта: монография. М.: МПГУ, 2003. 253 с.
10. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. М.: Изд-во АПН РСФСР, 1977. 335 с.
11. Щирова О. І., Васильєва О. В. Проблема театралізації творів хорової музики. *Час мистецької освіти: збірник тез та матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції, 12–13 квітня 2016 р.* Частина I. Харків, 2016. С. 107–113.

REFERENCES

1. Bakhtin, M. M. (1979). *Estetika slovesnogo tvorcestva* [Aesthetics of verbal creativity]. M.: Iskusstvo, 423 s.
2. Zyazyun, I. A. (2003). *Osvitnya paradyhma – typ kul'turno-istorychnoho myslennya i tvorchoyi diyi sub'yektiv osvity* [Educational paradigm – a type of cultural-historical thinking and creative action of subjects of education] *Pedahohika i psykhohohiya profesiynoyi osvity: rezul'taty doslidzhen' i perspektyvy*. Kyiv. S. 15–30.
3. Lozova, V. I. (2002). *Formuvannya pedahohichnoyi kompetentnosti vykladachiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv* [Formation of pedagogical competence of teachers of higher educational institutions]. *Pedahohichna pidhotovka vykladachiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv: materialy mizhvuz. nauk.-prakt. konfer.* Kharkiv. S. 3–8.
4. Luhovyy, V. I. (2009). *Tsinnisni kompetentnosti – nevid'yemna skladova pidhotovky fakhivtsiv z vyshchoyu osvitoju v umovakh yevrointehratsiyi* [Valuable competences are an integral component of the

training of specialists with higher education in the conditions of European integration]. *Vyshcha osvita Ukrainy. Dod. 4. T. 1 (13)*. S. 393–401.

5. Kazantseva, L. P. (1998). *Avtor v muzykal'nom sodержanii* [The author in the musical content]. Astrakhan': Volga. 247 s.
6. Mykhas'kova, M. A. (2007). *Formuvannya fakhovoyi kompetentnosti maybutn'oho vchytelya muzyky* [Formation of professional competence of the future music teacher]: dys.. kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv. 235 s.
7. Oleksyuk, O. M. (2010). *Diahnostyka mystets'koyi kompetentnosti studentiv: poshuk metodychnoho instrumentariyu* [Diagnostics of artistic competence of students: search for methodological tools]. *Vyshcha osvita Ukrainy. Tematychnyy vypusk «Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehratsiyi do yevropeys'koho osvithn'oho prostoru»*. Kyiv. Dod. 4. tom V. 572 s.
8. Pastushenko, L. (2017). *Pedahohichna tekhnolohiya rozvytku profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva u vyshchyykh mystets'kykh navchal'nykh zakladakh* [Pedagogical technology of development of professional competence of future teachers of musical art in higher art educational institutions]. dys... kand. ped. nauk: 13. 00. 04. Rivne. 244 s.
9. Nikolayeva, A. I. (2003). *Stilevoy podkhod v fortepianno-ispolnitel'skom klasse pedagogicheskogo vuza kak faktor formirovaniya lichnosti uchenika-muzykanta: monografiya* [Style approach in the piano-performing class of a pedagogical university as a factor in the formation of the personality of a student-musician: monograph]. M.: MPGU, 253 s.
10. Teplov, B. M. (1977). *Psikhologiya muzykal'nykh sposobnostey* [Psychology of musical abilities]. M.: Izd-vo APN RSFSR. 335 s.
11. Shchyrova, O. I., Vasylyeva, O. V. (2016). *Problema teatralizatsiyi tvoriv khorovoyi muzyky* [The problem of theatricalization of works of choral music]. *Chas mystets'koyi osvity. Zbirnyk tez ta materialiv IV Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi, 12–13 kvitnya 2016 r.* Chastyna I. Kharkiv. S. 107–113.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БІЛОВА Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музично-інструментальної підготовки, декан факультету музичної та хореографічної освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх вчителів музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BILOVA Nataliya Kostyantynivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Musical and Instrumental Training, Dean of the Faculty of Music and Choreographic Education of the «Southern Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky».

Scientific interests: professional training of future music teachers.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2022 р.